

8

THEMA

Groepsprocessen

Kern

Als beroepskracht MZ werk je met individuele cliënten, maar in de meeste gevallen maken deze patiënten deel uit van een groepen cliënten. Je activeert, stimuleert en motiveert mensen in groepen. Een groep is geen verzameling losse individuen. Mensen in een groep oefenen invloed uit op elkaar. Maar op welke manier beïnvloeden zij elkaar? En hoe kun jij daar als beroepskracht MZ invloed op uitoefenen? Dat zijn wezenlijke vragen. Het is belangrijk dat je inzicht hebt in wat zich in groepen afspeelt.

Mensen leven in groepen

Mensen leven in verschillende groepen tegelijk: mensen zijn sociale individuen. Groepen zijn erg belangrijk voor mensen. Dat begint al meteen na de geboorte. Kinderen leren allerlei vaardigheden doordat ze in het gezin samenleven met anderen. Ook op latere leeftijd blijven groepen belangrijk voor mensen. Door lid te zijn van een of meerdere groepen wordt voldaan aan fundamentele menselijke behoeften, zoals ergens bijhoren.

Groepskenmerken

Groepen bestaan om een bepaald doel te bereiken. Om dat doel te bereiken moeten

groepsleden voortdurend met elkaar communiceren. Het ene groepslid heeft meer invloed dan de ander. In groepen is sprake van een bepaalde machtsstructuur. In elke groep bestaan ook ongeschreven regels over hoe groepsleden zich horen te gedragen: groepsnormen.

Groepsindelingen

Groepen zijn op verschillende manieren in te delen. Primaire groepen kun je tegenover secundaire groepen stellen en formele groepen tegenover informele groepen. In een primaire groep is de sociale afstand tussen de leden klein, in een secundaire groep is de sociale afstand groter. De taak staat er centraal. Bij een formele groep zijn bepaalde zaken op papier vastgelegd, bij een informele groep is dat niet het geval.

Begeleidingsaspecten

Bij het begeleiden van een groep moet je als beroepskracht MZ aandacht hebben voor een goede sfeer. Je hebt namelijk veel invloed op de sfeer. Door te mopperen en te klagen kun je ongewild een negatieve sfeer creëren. Als beroepskracht MZ stimuleer je de interactie en de betrokkenheid tussen groepsleden. Ook geef je elke afzonderlijke cliënt voldoende aandacht.

17 Groepen en groepskenmerken

Nanda ter Beek, 28 jaar, is een jonge vrouw bij wie schizofrenie is gediagnosticeerd. Een week geleden is ze opgenomen in een psychiatrische instelling. Nanda heeft moeite met het groepsgebeuren. Zo gauw ze de mogelijkheid heeft, trekt ze zich terug, praat ze niet met anderen en eet ze niet mee. Ze gaat op haar bed liggen en zet een koptelefoon op met muziek. Het is lastig om haar dan te bereiken. Ze geeft aan dat ze stemmen hoort die haar zeggen dat ze niet naar anderen moet luisteren en dat anderen haar willen vergiftigen.

De medicatie die ze krijgt, slaat gelukkig goed aan, en het lijkt erop dat Nanda zich iets socialer gaat gedragen. Toch houdt ze het nog niet heel lang vol in de groep. Ze kan er bijvoorbeeld niet goed tegen als mensen druk praten of druk gedrag vertonen. Ook als anderen in lachen uitbarsten, kan dat al te veel zijn. Vooral de maaltijden zijn moeilijk voor Nanda. Er gebeurt te veel en er zijn te veel mensen. Een gezamenlijk maaltijd doet een behoorlijke aanslag op Nanda's energie.

17.1 Inleiding

Als beroepskracht MZ werk je vaak met individuele cliënten, maar het kan ook gebeuren dat je met groepen cliënten werkt. In de zorg voor mensen met een verstandelijke beperking bijvoorbeeld, maar ook in de psychiatrie en in de ouderenzorg werk je vaak met een groep.

Dit hoofdstuk behandelt de volgende onderwerpen:

- de kenmerken het karakter van een groep;
- groepsindelingen: primair of secundair, formeel of informeel, homogeen of heterogeen, gesloten of open;
- interactie en groepsdynamica;
- verschillende rollen binnen een groep;
- machtsstructuur binnen een groep.

17.2 Mensen leven in groepen

Mensen zijn sociale wezens. Ze zoeken elkaar op, ze hebben elkaar nodig en ze leven in groepen. Mensen leven in verschillende groepen tegelijk, zoals in een gezin, een vriendengroep, een klas, een team collega's, een sportteam, enzovoort. Het feit dat mensen sociale wezens zijn betekent niet dat in een groep alles vanzelf goed gaat. Dat is bepaald niet zo. Het komt voor dat een of meer groepsleden het niet naar hun zin hebben. Soms worden groepsleden gepest of buitengesloten. En het komt ook voor dat in een grote groep mensen vijandig tegenover elkaar komen te staan. Als het in groep niet goed loopt, kan een groepslid besluiten uit de groep te stappen. Soms is dat niet mogelijk. Dan gaan mensen door met elkaar, terwijl er veel conflicten zijn. Je ziet dat er zich in een groep voortdurend allerlei processen afspelen. Om enig zicht op deze processen te krijgen, gaan we dieper in op de verschillende kenmerken van groepen. We houden ons dan bezig met **groepsdynamica**. Het woord 'dynamica' betekent 'beweging' en 'krachtenspel'. Hieruit wordt al duidelijk dat een

groep voortdurend in beweging, in ontwikkeling is.

17.2.1 Wat is een groep?

Voordat we dieper ingaan op de groepsdynamica, staan we eerst stil bij de vraag wanneer je een verzameling mensen een groep noemt en wanneer niet? Soms is het direct duidelijk dat mensen samen een groep vormen. De klas waarin je zit, is een duidelijk voorbeeld van een groep. Een bewonersgroep is ook duidelijk een groep. Maar vorm je ook een groep met de mensen met wie je dagelijks na je werk bij de bushalte staat te wachten?

Duidelijk is dat je je met deze wachtende mensen minder verbonden voelt dan met je eigen collega's. Toch kun je iets van saamhorigheid voelen, bijvoorbeeld 'wij busreizigers'.

Wat duidelijk is, is dat een groep mensen iets gemeenschappelijk met elkaar hebben. De mensen zijn als groep af te grenzen van andere mensen. Ze horen in een bepaald opzicht bij elkaar. Als dat zo is spreken we van een **groep**.

17.3 Kenmerken van groepen

De belangrijkste kenmerken van een groep zijn de volgende. Voor elke groep geldt:

- Er is een groepsdoel.
- Er is sprake van groepsinteractie.
- Er is een bepaalde machtsstructuur.
- Er zijn groepsnormen.
- Er zijn groepsrollen.

17.3.1 Groepsdoel

Groepen bestaan om een bepaald doel te bereiken. Het doel kan van alles zijn: de zuinigste auto ontwerpen, een wedstrijd winnen, een cliënt begeleiden, noem maar op. Een doel is iets waar mensen naartoe willen werken. Bij een **groepsdoel** streven mensen samen naar een bepaalde situatie, waar zij belang aan hechten. Mensen

zoeken elkaar op om doelen te bereiken die voor een individu alleen onhaalbaar zijn. In je eentje lukt het niet een wedstrijd te winnen of zorg te verlenen, daarom is het nodig om samen te werken.

In de maatschappelijke zorg worden groepen gevormd rondom *ondersteuningsdoelen*. De mate waarin een cliënt ondersteuning nodig heeft, bepaalt vaak in welke groep hij komt. Groepsdoelen bestaan naast individuele doelen. Deze doelen kunnen met elkaar botsen. In studiegroepen is dit regelmatig het geval. Daar kan een individueel doel als 'een gezellige tijd met elkaar hebben' botsen met het groepsdoel dat gericht is op het behalen van een diploma.

17.3.2 Groepsinteractie

Mensen in een groep communiceren voortdurend met elkaar. Verbaal, maar vooral ook non-verbaal. Communicatie is *interactie*, dat wil zeggen: groepsleden beïnvloeden elkaar voortdurend.

◆ Voorbeelden

- Als Zenet, een cliënt met een verstandelijke beperking, zichzelf begint te slaan, leidt dit tot onrust bij anderen.
- Als Viola, een cliënt in de verslavingszorg, een idee leuk vindt, dan vindt Andrea, een medecliënt, dit idee ook vrijwel altijd leuk.

Uit het eerste voorbeeld blijkt dat het niet alleen gaat om de beïnvloeding door middel van woorden. Ook met non-verbale signalen beïnvloedt een groepslid andere groepsleden. Wanneer je als beroepskracht MZ op zoek bent naar oorzaken van het gedrag van een cliënt, is het belangrijk niet alleen te kijken naar factoren bij de cliënt zelf, maar ook naar factoren buiten die cliënt. Je dient zicht te hebben op de manier waarop cliënten in een groep elkaar onderling beïnvloeden en op de manier waarop jij invloed hebt op hen.

17.3.3 Machtstructuur

In elke groep is sprake van een bepaalde **machtstructuur**. Macht heeft betrekking op de vraag: wie kan een ander de eigen wil opleggen? Macht in groepen is vrijwel nooit gelijkmatig verdeeld. Er zijn altijd leiders en meelopers – naast mensen die een middenpositie innemen. De een heeft meer invloed dan een ander. Ook bij groepen cliënten is dit te zien. Het valt op dat cliënten die, in welk opzicht dan ook, meer kunnen dan andere cliënten, daardoor meer invloed en meer macht hebben in de groep.

◆ Voorbeeld: machtsverdeling in een groep

In woongroep Hopakker wonen zes cliënten met een meervoudige beperking. Vier cliënten kunnen niet praten, twee cliënten wel. Deze twee bepalen in hoge mate de gang van zaken. Zij maken uit waarnaar de groep kijkt op de televisie, en als een van hen zegt dat het eten niet lekker is, is daarmee de norm gezet. Geen van de anderen durft het nog lekker te vinden.

Als beroepskracht MZ is het je taak de gelijkwaardigheid in een groep te bewaken. Er moet een zeker evenwicht zijn. Het mag niet zo zijn dat de een de ander commandeert en er mag ook geen sprake zijn van pesten, uitsluiting en ongewenste intimiteiten. Het is belangrijk dat de groep rekening houdt met ieders wensen en behoeften.

17.3.4 Groepsnormen

In elke groep bestaan ongeschreven regels over hoe de groepsleden zich horen te gedragen: *groepsnormen*.

◆ Voorbeelden

- Als mevrouw Den Braber boos is, laten medebewoners haar met rust.
- Over persoonlijke, gevoelige zaken praten we niet in de groep.

- **Opmerkingen die beroepskracht MZ René maakt, stellen zijn collega's als het even kan ter discussie.**

Nergens staat het zwart op wit, maar het zijn regels die gelden. Dit merk je vooral als je ergens voor het eerst gaat werken. Jij bent gewend iets op een bepaalde manier te doen en vindt jouw werkwijze het prettigst, maar de groep of collega's protesteren.

Mensen hebben de neiging zich aan de heersende groepsnormen aan te passen. We noemen dit *conformisme*. Dit gebeurt zonder enige dwang, want vaak zijn we ons niet zo erg bewust van de normen die ergens gelden.

Normen hebben een waarde voor groepsleden: ze bieden veiligheid en houvast. Maar normen hebben ook hun beperkingen: ze kunnen verstikkend werken. Dit gebeurt als er geen enkele ruimte voor een individuele cliënt is om zich anders te gedragen in de groep. Cliënten voelen zich dan gedwongen zich te conformeren.

17.3.5 Groepsrollen

We spreken van een **groepsrol** als van een groepslid bepaald gedrag wordt verwacht. Elk groepslid heeft een bepaalde rol in de groep.

◆ Voorbeelden

- Peter is de informele leider.
- Evelien is de clown.
- Ria is de stille.
- Milou is degene die veel zeurt.
- Christopher Dean is de zondebok.

Naarmate mensen langer in een groep zitten, worden ze vaak meer vereenzelvigd met de rol die ze hebben. Ook al zouden ze een andere rol willen, ze komen er niet meer vanaf. Dit heeft te maken met het feit dat anderen met een 'bepaalde bril' naar dit groepslid kijken. Al op het moment dat Milou haar mond opendoet, irriteert ze anderen in de groep. En op het moment dat Evelien haar mond opendoet, beginnen anderen

bij voorbaat te lachen. Milou en Evelien zullen het moeilijk hebben als ze van rol willen veranderen.

Het is belangrijk dat je als beroepskracht MZ cliënten ondersteunt als ze in de groep proberen ander gedrag te vertonen. Een cliënt die door de groep niet snel serieus wordt genomen, wordt eerder serieus genomen als jij bevestigt of ondersteunt wat hij zegt of doet.

Zondebok

In veel groepen is één groepslid aan te wijzen die de rol van zondebok heeft.

De **zondebok** is het groepslid dat buitengesloten wordt en de schuld krijgt van allerlei zaken die in de groep plaatsvinden, ook als hij geen enkele schuld heeft.

In plaats van zondebok wordt ook wel gesproken over het *zwarte schaap* of het *pispaaltje*.

◆ Voorbeeld: een zondebok in een cliëntgroep

Christopher Dean is een cliënt met een matige verstandelijke beperking en een autismestoornis. Christopher Dean praat weinig en doet dat met een Engels accent, omdat hij tot zijn zesde jaar in Engeland heeft gewoond. Zijn ouders staan erop dat de begeleiders hem Christopher Dean noemen en zijn naam niet afkorten tot Chris of erger nog (in hun ogen) CD.

In het woonbegeleidingscentrum valt Christopher Dean duidelijk buiten de groep. Medebewoners houden zich niet aan de wens van de ouders en noemen hem wel CD, steeds vaker doen ze dat spottend.

Als Christopher Dean zegt: 'Ik moet naar the toilet,' zegt Peter, medebewoner: 'CD, het is WC.' Evelien zegt: 'Hé, dat rijmt! CD, WC.' Christopher Dean kijkt ongelukkig, terwijl de anderen beginnen te lachen. Peter zegt daarop: 'CD, WC, plee.' Nu lacht iedereen nog harder.

Behalve Christopher Dean. Hij kijkt alsof hij ieder moment in huilen kan uitbarsten.

Groepsleden richten hun gevoelens van ongenoegen en frustratie op de zondebok. Zij doen dit ook als de oorzaak van die frustratie buiten de groep ligt. Het teamlid die in scheiding ligt, reageert zijn frustratie bijvoorbeeld af op zijn collega die de zondebok van het team is. Een groepslid is niet van de ene op de andere dag de zondebok. Er is sprake van een sluipend proces. Het proces omkeren kan altijd, maar is in het begin is dat gemakkelijker dan na verloop van tijd.

Het is geen toeval dat een bepaald persoon zondebok wordt. Er zijn een aantal redenen te noemen die eraan bijdragen dat juist dit groepslid de zondebok wordt. Deze redenen zijn:

- *Anders-zijn*: sommige groepsleden vallen op doordat ze anders zijn. Ze hebben bijvoorbeeld een andere huidskleur, praten anders, dragen andere kleren, hebben andere gewoontes, enzovoort. Je ziet dus dat afwijking van de groepsnorm de kans vergroot om zondebok te worden.
- *Weerloos zijn*: alleen groepsleden die niet terug willen of kunnen slaan, worden uitgekozen als zondebok.
- *Laag zelfbeeld*: over het algemeen is te zien dat de zondebok een erg laag zelfbeeld heeft. Ze gedragen zich angstig en houden contact af. Het kan ook zijn dat de zondebok zich juist heel stoer voordoet, en dat de groep dat gedrag juist afwijst.
- *Al eerder zondebok geweest*: wie in een groep niet meetelt, kan zich in een volgende groep onbewust op zo'n manier gedragen dat hij opnieuw niet meetelt. Een zondebok leert in feite niet hoe hij zich in een groep wél hoort te gedragen. Ze gedragen zich bijvoorbeeld (in de ogen van groepsleden) naïef, irritant of slijmerig.

Met het noemen van bovenstaande redenen bedoelen we niet dat het aan de zondebok zelf ligt, dat hij zondebok wordt. Zondebokken komen namelijk alleen voor in een *negatieve groep*. Een belangrijk kenmerk van negatieve groepen is dat er in de groep weinig acceptatie is van en tolerantie voor groepsleden die anders zijn of anders denken. Conflicten worden niet openlijk uitgesproken.

In negatieve groepen heeft de informele leider bovendien een té grote rol. Hij drukt een negatief stempel op de sfeer in de groep. Ook maakt hij duidelijk kenbaar wie hij mag en wie niet. Andere groepsleden gaan hierin mee. Zij zijn bang voor hun eigen positie en durven geen eigen mening te hebben. De informele leider krijgt daardoor veel macht.

Wie zondebok is, heeft het zwaar. De betrokkene voelt zich niet veilig in de groep en zal nóg negatiever over zichzelf gaan denken. Deze persoon voelt zich vaak bang, machteloos en buitengesloten. Het is dus belangrijk dat je als beroepskracht MZ probeert te voorkomen dat een groepslid zondebok wordt. De groep waarin cliënten verblijven moet een veilige groep voor alle cliënten zijn.

Om te voorkomen dat een groepslid zondebok wordt, is het belangrijk goed te letten op de sfeer in de groep. Is er een positieve sfeer? Mogen groepsleden een eigen mening hebben? Accepteren groepsleden elkaar? Hoe reageren

Figuur 17.1 Zondebok

ze op afwijkend gedrag? Merk je dat bepaalde groepsleden zich intolerant opstellen, ga dan met hen in gesprek en probeer ze bij te sturen in hun gedrag. Negeer intolerantie nooit, want dat zien cliënten als een signaal dat ze door kunnen gaan met pestgedrag.

17.4 Belang van groepslidmaatschap

Groepen zijn erg belangrijk voor mensen. Het belang van groepslidmaatschap kan zijn:

- Door lid te zijn van groepen wordt voldaan aan fundamentele menselijke behoeften. Ieder mens heeft een diepgewortelde behoefte om met anderen in contact te treden. Ieder mens wil dingen met anderen delen, wil erbij horen en wil dat anderen hem aanvaarden. De behoefte aan geborgenheid en genegeerdheid is groot.
- Lid zijn van groepen geeft mensen de mogelijkheid om te laten zien wie ze zijn of wie ze willen zijn. Lidmaatschap van groepen geeft mensen een identiteit. Als je je aansluit bij een actiegroep ter bescherming van de natuur, dan is dat een manier om te zijn wie je wilt zijn. Je kunt daardoor beter uiting te geven aan wat jij belangrijk vindt en je kunt je er ook beter voor inzetten.
- Groepen helpen mensen bij het behartigen van hun belangen en bij het bereiken van gestelde doelen. Ook voor de vervulling van bepaalde wensen hebben mensen groepen nodig. Belangen, doelen en wensen kunnen op alle terreinen liggen, denk aan: financiële doelen, creatieve uitingen, sportieve uitdagingen, enzovoort.
- In groepen leren mensen van elkaar. Dat begint al meteen vanaf de geboorte. Kinderen groeien meestal op in het gezin. Ze leren daar allerlei vaardigheden doordat ze in het gezin samenleven met anderen. Ze leren bijvoorbeeld rekening te houden met anderen en om voor zichzelf op te komen. Ook in een

studiegroep en in een cliëntgroep kunnen mensen van elkaar leren.

Uit deze vier punten blijkt dat mensen afhankelijk zijn van groepen voor de dingen die ze nodig hebben. Een gezin, een familie en een cliëntgroep bieden affectie en geborgenheid. Een werkring biedt sociale status en financiële zekerheid, enzovoort. Mensen zijn zich lang niet altijd bewust van deze afhankelijkheid.

17.5 Indelingen van groepen

Afhankelijk van het kenmerk waar je naar kijkt, kun je groepen op verschillende manieren indelen:

- primaire tegenover secundaire groepen;
- formele tegenover informele groepen;
- homogene tegenover heterogene groepen;
- in-group tegenover out-group;
- open tegenover gesloten groepen.

17.5.1 Primaire groepen

De **primaire groep** kenmerkt zich door persoonlijke, intieme relaties. Dat de sociale afstand tussen de leden klein is, blijkt uit het taalgebruik, de manier waarop men elkaar aanspreekt en het solidariteitsgevoel dat er onderling bestaat.

De leden van een primaire groep hebben direct contact met elkaar en vertonen over het algemeen spontaan gedrag. Men leeft met elkaar mee en kent elkaar goed. Emoties delen speelt een belangrijke rol.

Valt een van de leden uit de primaire groep weg, dan laat dit duidelijk sporen na, omdat de andere groepsleden hem of haar als mens missen. Elk groepslid neemt een unieke plaats in en is eigenlijk niet te vervangen.

Primaire groepen zijn groepen die langdurig bestaan. Voorbeelden van primaire groepen zijn het gezin en de vriendengroep.

Belang van veilige sfeer

Primaire groepen zijn enorm belangrijk voor de ontwikkeling en het welzijn van mensen. De wederzijdse beïnvloeding is in een primaire groep groot. Het is nodig dat groepsleden elkaar als persoon accepteren omdat de emotionele band die groepsleden met elkaar hebben zo centraal staat.

Helaas is de sfeer niet in alle primaire groepen veilig. In sommige gezinnen (en andere primaire groepen) zijn de relaties tussen groepsleden verstoord en zijn groepsleden niet solidair met elkaar. Ook pesten en uitsluiting van één groepslid komt voor. Je kunt je hopelijk voorstellen dat dit een enorme invloed heeft op de ontwikkeling en het welzijn van dit groepslid.

17.5.2 Secundaire groep

In een **secundaire groep** staat de uit te voeren taak centraal. Groepsleden gaan daarom zakelijker met elkaar om dan in een primaire groep en ze communiceren uitvoerig de taak die ze moeten uitvoeren. Een groepslid telt vaak meer mee om wat hij is en kan, dan om wie hij is.

Figuur 17.2 Het gezin en de vriendengroep zijn primaire groepen

In feite zijn de leden vervangbaar. De persoon telt hier vaak minder. De sociale afstand is groter en de betrokkenheid bij elkaar is meestal duidelijk minder dan in primaire groepen. De omgangsvormen zijn formeler. Dit blijkt onder meer uit het op papier zetten van afspraken, maar ook uit het taalgebruik. Er zijn bepaalde beleefdheidsregels.

Voorbeelden van secundaire groepen zijn: groepen in de werksituatie, collega's binnen een team, een schoolklas.

17.5.3 Formele groep

Bij een **formele groep** is een aantal zaken op papier vastgelegd, zoals het bestaan en het doel van de groep, de regels die in de groep gelden, de taakverdeling binnen de groep, de manier waarop de groep besluiten neemt, enzovoort. Groepen cliënten in de maatschappelijke zorg zijn voorbeelden van formele groepen. Iedereen weet bij wie hij voor wat moet zijn. Er wordt verwacht dat ieder groepslid op de hoogte is van de regels die op de afdeling gelden. Formele groepen zijn met andere woorden georganiseerde groepen.

seerde groepen. Tegenover een formele groep staat een informele groep.

17.5.4 Informele groep

In een **informele groep** zijn er geen organisatorische beperkingen. Een voorbeeld van een informele groep is een vriendengroep. De leden kunnen vrijelijk contact met elkaar hebben. Informele groepen ontstaan vaak vanuit een gemeenschappelijke belangstelling en ze houden stand zolang groepsleden plezier beleven aan het samenzijn en samen dingen doen. In informele groepen kunnen groepsleden hun eigen activiteiten bepalen.

Het is goed te bedenken dat binnen groepen cliënten vaak een of meerdere informele groepen aanwezig zijn. Het zijn groepjes cliënten die veel met elkaar optrekken; ze vormen een groep binnen een groep. Het is belangrijk hier zicht op te hebben als beroepskracht MZ. Het betekent namelijk ook vaak dat er behalve de formele leider (de teamleider of jij als beroepskracht MZ) ook een informele leider is: de leider van de informele groep. Krijg je de informele leider mee, dan volgt de groep vaak vanzelf.

17.5.5 Homogene en heterogene groep

Bij de begrippen homogeen en heterogeen gaat het om de mate waarin groepsleden op elkaar lijken. In een **homogene groep** zijn meerdere aspecten van de groepssamenstelling hetzelfde, bijvoorbeeld: geslacht, leeftijd, problematiek, enzovoort. In een **heterogene groep** zijn deze aspecten juist verschillend.

In organisaties die zorg bieden aan ouderen, aan verslaafden of psychiatrische patiënten kiest men vaak voor homogene groepen. Dat is vaak een bewuste keuze: het komt de kwaliteit van de zorg ten goede wanneer cliënten die eenzelfde ziekte of aandoening hebben, bij elkaar geplaatst zijn. Overigens: ook de cliënt zelf vindt een homogene groepsindeling vaak het prettigste. Een somatische bewoner in een verpleeghuis wil liever

niet in een gemengde groep verblijven met ook psychogeriatrische bewoners.

17.5.6 In-group en out-group

Kenmerkend voor veel groepen is dat er na korte of langere tijd een 'wij-gevoel' ontstaat. Deze 'wij-groep' wordt de **in-group** genoemd, de 'zij-groep' is de **out-group**. Tot de in-group reken je jezelf en de anderen die je met 'wij' aanduidt. Alle anderen die je daarmee uitsluit, behoren dan tot de out-group.

Binnen een in-group is sprake van een kleiner of groter wij-gevoel. Van dit wij-gevoel is sprake wanneer er een onderlinge samenhang, een goede band tussen de groepsleden onderling bestaat, de zogeheten **groepscohesie**.

Naarmate groepsleden sterker de wens hebben zich samen af te zetten tegen anderen of iets anders, groeit de groepscohesie. Dit gebeurt vooral wanneer er emoties in het spel zijn. De groep zet zich af tegen of is boos op mensen buiten de groep, en ziet mensen buiten de eigen groep als een bedreiging. Denk aan: groepen krakers, groepen demonstranten, enzovoort. Een groep kan het wij-gevoel versterken door dezelfde kleding te dragen. Uniformen hebben niet zelden de bedoeling de eensgezindheid onder de leden te bevorderen en daarmee het wij-gevoel te stimuleren.

Een in-group kan zo klein zijn als een gezin, maar ook zo groot als een volk. De out-group is dan iedereen die niet tot het gezin behoort of niet tot het eigen volk. De stereotyperingen en de moppen over mensen die 'anders' zijn, zijn hier een uiting van. De geschiedenis heeft geleerd dat deze processen zeer negatieve gevolgen kunnen hebben.

Iedereen voelt zich weleens ongemakkelijk als er dingen in de groep gebeuren waar je het niet mee eens bent, maar waar je toch niets van durft te zeggen. Je wilt de vriendschap niet op het spel zetten, je wilt erbij blijven horen en daarom doe je soms dingen die je diep in je hart liever

niet zou doen. Je zou kunnen zeggen dat dat een nadeel is van de groep. Je verliest een stukje van je individualiteit.

In- en out-groups in relatie tot moderne media

Rondom in- en out-groups doet zich door de opkomst van de moderne (en sociale) media een nieuw verschijnsel. Er kan zeer snel contact gelegd worden met (veel) anderen. De informatievoorziening en de communicatie gaat veel sneller dan in het verleden. Je kunt lid worden van allerlei community's en je ziet ook allerlei digitale groepen en groepjes ontstaan (WhatsApp, LinkedIn, Facebook, enz.). Ook in deze digitale wereld spelen zich tot op zekere hoogte groepsprocessen af: erbij horen of niet, liken, disliken.

De moderne media kunnen ook de samenhang van groepen versterken door de communicatiemogelijkheden, bijvoorbeeld door de contactmogelijkheden van cliënten met familie of door een groepsapp van een vriendengroep.

Niet iedereen heeft overigens toegang tot *online media*. Sommige mensen kiezen ervoor niet online te zijn, maar er zijn ook andere mensen die niet of slechts ten dele toegang hebben tot wat zich online afspeelt. Denk aan mensen met een verstandelijke beperking of ouderen die niet zijn opgegroeid met digitale media (en zich niet in staat voelen het alsnóg te leren). Zij hebben dan ook geen toegang tot de communicatie die zich afspeelt

De ongelijkheid tussen deze twee groepen mensen groeit. Digitale media, en daarbij vooral internet, wordt immers steeds meer de norm.

17.5.7 Gesloten groep

Groepen verschillen van elkaar in de mate waarin ze openstaan voor mensen en invloeden buiten

de groep. De meest verregaande vorm van geslotenheid komt voor bij de groep die zich afzondert van de buitenwereld, geen enkele invloed van buitenaf toelaat en evenmin openstaat voor nieuwe leden. Dat komt zelden voor. De meeste *gesloten groepen* zijn niet zo extreem gesloten als hiervoor geschetst.

Mindere vormen van geslotenheid komen wel voor, heel vaak zelfs. Het gaat dan om groepen die een van tevoren afgesproken aantal keren bij elkaar komen en na de laatste bijeenkomst als groep niet meer bestaat. Denk aan klassen, cursusgroepen en studentengroepen.

Binnen een gesloten groep bevestigen groepsleden elkaar in hun normen en waarden, want die geven de groepsleden houvast. Groepsleden bekijken andere ideeën en opvattingen kritisch. Als een gesloten groep nieuwe groepsleden toelaat, dan bekijken groepsleden deze nieuwkomers vaak met enig wantrouwen: 'Als ze maar niet...!'

17.5.8 Open groep

Tegenover gesloten groepen staan open groepen. Een *open groep* laat gemakkelijk andere mensen toe en verwelkomt invloeden van buitenaf. In een open groep vinden groepsleden dat die invloeden van buitenaf juist iets toevoegen aan de groep. Het uitgangspunt is: hoe meer zielen, hoe meer vreugd. In een open groep komen er niet alleen nieuwe leden bij: er zijn ook altijd groepsleden die de groep verlaten. Voorbeelden van open groepen zijn: scholen en online community's.

Veel groepen zijn semi-open. Ze zijn deels open en deels gesloten. Nieuwkomers zijn welkom, maar er gelden wel voorwaarden.